

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

СВЯТОЦЬКА ВІКТОРІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 347.965

**СТАНДАРТИ ОРГАНІЗАЦІЇ
ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ:
ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ**

12.00.10 «Судоустрій; прокуратура та адвокатура»

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Харків - 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор юридичних наук, професор **Нор Василь Тимофійович**, Львівський національний університет імені Івана Франка, завідувач кафедри кримінального процесу і криміналістики, академік НАПрН України, заслужений юрист України.

Офіційні опоненти:

– доктор юридичних наук, професор **Руденко Микола Васильович**, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, професор кафедри конституційного права, заслужений юрист України;

– докторка юридичних наук, доцентка **Щербанюк Оксана Володимирівна**, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, завідувачка кафедри процесуального права;

– докторка юридичних наук, доцентка **Стефанчук Марина Миколаївна**, Інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, професорка кафедри нотаріального, виконавчого процесу та адвокатури, прокуратури, судоустрою.

Захист відбудеться «08» квітня 2021 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.03 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 84 А.

Автореферат розіслано «05» березня 2021 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Н.П. Матюхіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Конституція України визначила фундаментальні підвалини функціонування інституту адвокатури. Статтею 59 Конституції України кожній особі гарантується право на професійну правничу допомогу. Відповідно до статті 131² для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура, незалежність якої гарантується. Засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні визначаються законом.

Адвокатура є найважливішою ланкою у механізмі регулювання суспільних відносин з метою захисту прав, свобод і законних інтересів громадян. Розвиток інституту адвокатури вкрай важливий, адже він виступає представником державних чи недержавних організацій, фізичних осіб на всіх етапах захисту гарантованих Конституцією України прав, свобод і законних інтересів.

Стандарти організації та професійної діяльності адвокатури знаходять своє відображення у національних традиціях, нормативних актах, які регламентують функціонування зазначеного інституту, судовій практиці, діяльності окремих адвокатів, адвокатських об'єднань і спілок, органів самоврядування адвокатури.

Серед документів програмного характеру, які містять важливі орієнтири для розвитку інституту адвокатури, можна відзначити Концепцію судово-правової реформи в Україні (1992), Концепцію удосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів (2006), Національну стратегію у сфері прав людини (2015), Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр. (2015), План дій щодо реалізації положень Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр. (2015). Незважаючи на проголошення прогресивних, важливих і системних цілей, далеко не всі положення зазначених стратегій були втілені в життя.

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», ухвалений у 2012 р., відрізняється доволі високою стабільністю, адже за вісім років не зазнав істотних змін. Декілька проєктів нової редакції цього законодавчого акта не були ухвалені, незважаючи на наявність у них окремих прогресивних і необхідних новацій.

Рішення з'їзду адвокатів України й Ради адвокатів України унормовують значний масив правовідносин у сфері адвокатської діяльності та є обов'язковими для виконання як адвокатами, так і органами адвокатського самоврядування.

Важливим джерелом стандартів організації та професійної діяльності адвокатури є міжнародно-правові угоди, резолюції й рекомендації міжнародних і європейських асоціацій адвокатів й інституцій Ради Європи, а також рішення Європейського суду з прав людини.

Дослідження стандартів організації та професійної діяльності адвокатури базуються на вивченні джерел вітчизняної й іноземної правової доктрини.

У дореволюційний період (до Жовтневого перевороту 1917 р.) неабияку увагу організації адвокатури та адвокатської діяльності присвячували Є. Васьковський, М. Вінавер, Й. Гессен, А. Коні, М. Молло, В. Маклаков, Г. Чалхушьян, І. Фойницький та ін.

У зарубіжній літературі з цього напрямку накопичений значний за обсягом матеріал завдяки працям таких учених, як П. Альваззі, П. Антковяк, В. Батлер, О. Батуріна, Дж. Бейкер, Ф. Бейлі, С. Борсаччі, В. Буробін, Є. Бусуріна, О. Васіліхін, Г. Відарі, М. Гутовські, С. Деханов, М. Заборські, Н. Еріашвілі, К. Каваньярі, Е. Кальдара, П. Кардаш, Т. Концевіч, Н. Кудрявцева, Т. Котлінські, Р. Магнус, Дж. Молітерно, Г. Мірзоев, М. Левандовські, Ц. Поніковські, М. Пьотровська, О. Просвіркін, А. Редзік, А. Суліговські, Ф. Таччі, Р. Токарчик, Дж. Хендерсон, А. Шіоппа та ін.

Вітчизняними дослідниками, у працях яких розкриваються окремі аспекти функціонування інституту адвокатури, є А. Андрощук, М. Аракелян, Б. Баженова, Н. Бакаянова, А. Богма, Ю. Білас, А. Бірюкова, Т. Вільчик, І. Гловацький, І. Головань, С. Гончаренко, В. Городовенко, О. Дроздов, В. Заборовський, І. Задоя, Я. Жукорська, С. Іваницький, А. Іванцова, О. Їжак, Т. Коваленко, М. Ковальчук, С. Компанейцев, В. Кошинець, В. Кузьмук, Д. Кухнюк, І. Лехняк, С. Логінова, І. Марочкін, Ю. Меліхова, Л. Москвич, І. Назаров, А. Нерсесян, Л. Нігосян, І. Переверза, М. Погорецький, О. Поклонська, Ю. Проценко, С. Пушко, С. Сафулько, О. Святоцький, Н. Сібільова, І. Семенюк, Л. Тацій, Н. Толкачова, О. Тюріна, В. Форманюк, С. Фурса, П. Хотенець, О. Хотинська-Нор, Є. Шкребець, О. Яновська та ін.

Серед сучасних досліджень окремих аспектів організації та діяльності інституту адвокатури дисертаційного рівня варто відзначити декілька основних, зокрема: Т. Вільчик «Адвокатура як інститут реалізації права особи на правову допомогу: порівняльно-правовий аналіз законодавства країн ЄС та України» (2016), Н. Бакаянова «Функціональні та організаційні основи адвокатури України» (2017), С. Іваницький «Теоретичні основи організації адвокатури в Україні: принципи та система» (2017), В. Заборовський «Правовий статус адвоката в умовах становлення громадянського суспільства та правової держави» (2018), А. Бірюкова «Правовий статус адвоката і адвокатури: вітчизняна модель в контексті глобалізації» (2019).

Наявність чималої кількості наукових досліджень із проблематики організації та функціонування інституту адвокатури надає підстави констатувати важливість зазначеного напрямку для формування вітчизняної правової системи, її зближення з міжнародним та європейським правовим полем. Водночас комплексне порівняльно-правове дослідження, присвячене правовій природі, сутності, класифікації й джерелам стандартів організації та професійної діяльності адвокатури, а також детальній характеристиці

окремих стандартів, досі відсутнє. Істотною прогалиною вітчизняної науки залишається аналіз правового регулювання основних стандартів організації та професійної діяльності адвокатури в країнах Європейського Союзу. Зважаючи на те, що з 1 вересня 2017 р. Україна набула асоційованого членства в ЄС, таке дослідження є вчасним і необхідним.

Актуальність обраної теми дослідження пояснюється ще й тим, що за даними проведеного анкетування адвокатів на запитання «Чи відомі Вам міжнародні та європейські стандарти організації та діяльності адвокатури?» 42 % респондентів дали негативну відповідь, а це доволі значна кількість представників цього правничого фаху. За такого стану речей навряд чи відбудеться повноцінна імплементація міжнародних та європейських стандартів адвокатської діяльності у вітчизняну правову систему.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана на кафедрі організації судових та правоохоронних органів; кафедрі адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в рамках Державної цільової комплексної програми «Судова влада: проблеми організації та діяльності» (номер державної реєстрації 0111U000957). Тему дисертації затверджено вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого 24 лютого 2017 р. (протокол № 10).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розроблення стандартів організації та професійної діяльності адвокатів, сукупність яких формує ідеальну теоретичну модель інституту адвокатури, і базується на найкращих демократичних практиках діяльності адвокатської спільноти на національному рівні, а також на універсальних і регіональних міжнародних угодах, актах міжнародних неурядових організацій та міжнародних асоціацій адвокатів.

Для досягнення зазначеної мети були поставлені і вирішувалися такі завдання:

- визначити мету, предмет, метод і функції напряму науки про адвокатуру – адвокатської стандартології;
- сформулювати поняття, основні риси і класифікацію стандартів організації та професійної діяльності адвокатури;
- здійснити розмежування стандартів організації та професійної діяльності адвокатури із суміжними правовими категоріями;
- дослідити джерела нормативного закріплення стандартів організації та професійної діяльності адвокатури та чинники, що впливають на їх виникнення, розвиток та офіційне визнання;
- охарактеризувати правила стандартизації організації та професійної діяльності адвокатури, її мету, значення та суб'єктів;
- здійснити характеристику окремих стандартів організації та професійної діяльності адвокатури та окреслити їх систему;

– з’ясувати особливості стандартів організації та професійної діяльності адвокатури у державах англо-американської системи права (Сполучені Штати Америки, Велика Британія);

– висвітлити специфічні стандарти організації та професійної діяльності адвокатури романо-германської системи права (Федеративна Республіка Німеччина, Французька Республіка, Італійська Республіка, Республіка Польща);

– з’ясувати стан втілення стандартів організації та професійної діяльності адвокатури в законодавстві України та сформулювати пропозиції, спрямовані на їх вдосконалення.

Об’єктом дослідження є адвокатура зарубіжних держав та України.

Предметом дослідження є стандарти організації та професійної діяльності адвокатури: порівняльно-правова розвідка.

Методи дослідження. Основу дослідження становить *діалектичний підхід* до наукового пізнання соціальних явищ у поєднанні з *порівняльно-правовим методом*. Останній дав змогу виявити однакові ознаки та відмінності у регламентації стандартів організації та професійної діяльності адвокатури у двох правових системах – англо-американській та романо-германській з використанням елементів макропорівняння (зіставлення базових характеристик стандартів організації та професійної діяльності адвокатури цих правових систем) і внутрішньосистемного порівняння (зіставлення регламентації стандартів організації та професійної діяльності адвокатури у межах однієї правової системи).

При написанні роботи також використовувалися загальнонаукові та інші спеціально-юридичні методи пізнання: *аналіз* (застосовувався з метою детального дослідження стандартів організації та професійної діяльності адвокатури, що дало можливість відмежувати їх від принципів і правил адвокатської діяльності); *синтез* (використовувався для класифікації стандартів організації та професійної діяльності адвокатури); *узагальнення* (застосовувався з метою формування та розвитку на основі вже наявних у спеціальній літературі позицій та думок, нових наукових підходів, пропозицій щодо поняття, ознак і правової природи стандартів організації та професійної діяльності адвокатури); *структурно-функціональний метод* (дав змогу виокремити групи стандартів організації та професійної діяльності адвокатури, з’ясувати специфіку їхнього змісту, встановити наявність або відсутність зв’язку між елементами, що їх наповнюють); *герменевтичний метод* (використовувався для тлумачення суті та змісту норм, що регламентують стандарти організації та професійної діяльності адвокатури); *догматичний, чи спеціально-юридичний метод* (застосовувався при вивченні норм, які встановлюють стандарти організації та професійної діяльності адвокатури); *історико-правовий метод* (використовувався під час вивчення пам’яток права та дослідження становлення і розвитку стандартів організації та професійної діяльності адвокатури на різних етапах формування державності в англо-американській та романо-германській системах права);

моделювання (застосовувався для побудови проєктів правових норм, які стосуються стандартів організації та професійної діяльності адвокатури в Україні); *конкретно-соціологічний* (за його допомогою досліджено окремі аспекти стандартів організації та професійної діяльності адвокатури за допомогою анкетування адвокатів).

Теоретичним фундаментом дисертації та зроблених у ній висновків стали праці вітчизняних і зарубіжних науковців у галузі філософії та загальної теорії права, судового, конституційного права і процесуальних галузей права.

Нормативне підґрунтя наукового дослідження становлять Конституція і законодавство України, положення законодавства зарубіжних держав (Великої Британії, Італійської Республіки, Республіки Польща, Французької Республіки, Сполучених Штатів Америки, Федеративної Республіки Німеччина), що регламентують стандарти організації та професійної діяльності адвокатури. Окремо досліджені універсальні та регіональні міжнародні акти, зокрема: Стандарти незалежності юридичної професії Міжнародної асоціації юристів (1990), Основні положення про роль юристів ООН (1990), документи Ради адвокатських асоціацій та правничих товариств Європи (Кодекс поведінки європейських адвокатів Ради адвокатських асоціацій та правничих товариств Європи (1988), Хартія основних принципів європейської адвокатської професії (2006) та інші, а також рішення Комітету ООН з прав людини, Європейського суду з прав людини та Суду справедливості Європейського Союзу.

Емпіричну базу дослідження становлять: а) правові позиції Конституційного Суду України, що стосуються регламентації діяльності інституту адвокатури; б) постанови Верховного Суду за 2018–2020 рр., які стосуються організації та діяльності інституту адвокатури; в) узагальнення практики судів України щодо оскарження рішень кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури про притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності за 2015–2020 рр.; г) статистичні дані Національної асоціації адвокатів України і Ради адвокатів України за 2013–2020 рр.; г) результати опитування 342 адвокатів Києва, Харківського, Полтавського, Сумського та Запорізького регіонів за спеціально розробленою анкетною; д) аналітичні узагальнення і звіти Ради адвокатів та юридичних товариств Європи (ССВЕ), Міжнародної асоціації юристів (ІВА) та Американської асоціації юристів (АВА). Використовується також власний чотирирічний досвід адвокатської діяльності дисертантки та досвід роботи на посаді заступниці голови Комітету підвищення професійної кваліфікації адвокатів Національної асоціації адвокатів України.

Наукова новизна одержаних результатів

Обґрунтовано концептуально нові й важливі для теорії та практики положення і висновки, одержані здобувачкою особисто, які виносяться на захист:

уперше:

– адвокатська стандартологія визначається як важливий напрям вітчизняної адвокатології, яка має на меті як створення найкращої, еталонної моделі організації та професійної діяльності як окремих адвокатів й адвокатських об'єднань, спілок та органів адвокатського самоврядування, так і інституту адвокатури загалом;

– адвокатська стандартологія виконує такі завдання: 1) сприяння в оптимальному упорядкуванні та розвитку цієї правничої сфери; 2) урахування найкращих досягнень міжнародного та європейського співтовариств у цій галузі; 3) підвищення якісного рівня професійних юридичних послуг, які надають адвокати; 4) створення здорової етичної конкуренції між ними; 5) забезпечення добросовісності адвокатів під час виконання своїх професійних обов'язків;

– визначено функції адвокатської стандартології: 1) ціннісноформуючу (виокремлення найважливіших моральних та етичних орієнтирів, універсальних для сучасних адвокатів); 2) аналітичну (узагальнення статистичних і фактичних результатів діяльності інституту адвокатури); 3) прогностичну (моделювання напрямів розвитку інституту адвокатури); 4) регулятивну (корекція поведінки адвокатів, адвокатських об'єднань, спілок і органів адвокатського самоврядування); 5) просвітницьку (інформування суспільства про досягнення і найкращі практики інституту адвокатури);

– стандарти організації та професійної діяльності адвокатури визначено як взірець, еталонну правову модель формування та функціонування інституту адвокатури, вимог до кваліфікаційного рівня, професійної та особистої поведінки адвоката, яка ґрунтується на здобутках вітчизняної науки про адвокатуру, національних традиціях і найкращих світових практиках цієї професійної діяльності, а також нормах і правилах, закріплених у міжнародних, регіональних і національних правових актах;

– доведено, що істотними характеристиками нормативно закріплених стандартів адвокатури є: 1) національно-історична обумовленість (становлення, розвиток, зміст і кількість стандартів залежать від конкретних історичних умов та конкретної держави); 2) нормативність (переважне закріплення стандартів у законодавстві більшості держав, що є передумовою для організації та діяльності адвокатури); 3) універсальність (поширення дії стандартів не лише на адвокатів, їхні об'єднання чи бюро, а й на суб'єктів, які вступають у взаємовідносини з ними); 4) комплексність (запровадження та функціонування стандартів з урахуванням і у взаємодії з принципами адвокатури);

– стандартизацію адвокатської діяльності визначено як діяльність щодо розроблення, прийняття і запровадження стандартів організації та здійснення цієї професійної діяльності для забезпечення оптимального упорядкування роботи адвокатів, підвищення якості послуг, які вони надають, і розраховані на багаторазовість застосування;

– сформульовано ключові правила стандартизації адвокатської діяльності: 1) усвідомлення та сприйняття стандартів адвокатами; 2) максимально можливого врахування інтересів як адвокатів, так й інших заінтересованих осіб; 3) недопустимості перешкоджання органами державної влади, місцевого самоврядування, їх службовими особами, органами адвокатського самоврядування, керівництвом адвокатських об'єднань, представниками засобів масової інформації та іншими особами наданню професійних послуг адвокатами своїм клієнтам; 4) недопустимості встановлення стандартів, що суперечать національному або міжнародному праву; 5) недопустимості створення таких стандартів, які обмежували б права одних адвокатів порівняно з іншими;

– здійснено розрізнення суб'єктів ухвалення й забезпечення дотримання стандартів організації та професійної діяльності адвокатури на міжнародному (міжнародні неурядові організації й міжнародні асоціації адвокатів) та регіональному рівнях (держава, органи адвокатського самоврядування і адвокатські об'єднання). Клієнт адвоката, не будучи адресатом стандартів адвокатури, виконує роль наглядча за їх дотриманням адвокатом;

– систему стандартів організації та професійної діяльності адвокатури визначено як інтегровану та упорядковану сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених стандартів, кожен із яких має власний зміст, характеризується відносною автономністю функціонування, взаємодіє з іншими стандартами, здатний відобразити суть інституту адвокатури для досягнення його мети та завдань;

– наведені сутнісні ознаки системи стандартів організації та професійної діяльності адвокатури: цілісність, повнота, несуперечливість і взаємозв'язок;

– у системі стандартів організації та професійної діяльності адвокатури виокремлено три групи: 1) організаційні стандарти (стосуються створення та існування адвокатури): автономність адвокатури від держави; єдність професії адвоката; монопольне становище адвокатури на ринку юридичних послуг; рівність адвоката перед законом, судом та іншими адвокатами; особливий статус адвокатури й адвоката у публічних і приватних сферах; доступність послуг адвокатів; діджиталізація адвокатури; 2) стандарти професійної адвокатської діяльності (стосуються функціонування адвокатури): дотримання верховенства права; конфіденційність; нейтральність і безсторонність адвоката; професійна ефективність адвоката; спеціалізація адвоката; страхування професійної відповідальності; негативна відповідальність адвоката (процесуальна, дисциплінарна, адміністративна, кримінальна та інші види юридичної відповідальності); професійні імунітети адвоката; поміркованість адвоката в гонорарній практиці; 3) етичні стандарти: етика і культура поведінки адвоката; чесність і добропорядність адвоката у відносинах із клієнтом; висока кваліфікація адвоката і прагнення до розвитку; чесність і добропорядність адвоката у відносинах з іншими адвокатами; коректне рекламування адвокатської діяльності; клієнтоцентризм адвоката;

– джерела стандартів організації та професійної діяльності адвокатури визначено як форми зовнішнього вираження (закріплення) положень, які розкривають зміст правової моделі професійної й особистої поведінки адвоката на національному, регіональному та міжнародному рівнях, що мають обов'язковий або рекомендаційний характер;

удосконалено:

– положення стосовно специфічного методу, яким оперує адвокатська стандартологія. Порівняльно-правовий метод дає змогу здійснити зіставлення спільного та відмінного у стандартах організації та професійної діяльності адвокатури різних країн, уніфікувати найкращий світовий досвід організації інституту адвокатури з метою моделювання його ідеального стану;

– класифікацію стандартів організації та професійної діяльності адвокатури на позитивні й негативні. Зокрема, позитивні стандарти адвокатури визначено як еталони, що відображають найкращі норми, цінності й традиції, притаманні інституту адвокатури як на національному, так і на міжнародному рівнях. Стандарти негативного змісту настановлюються на осуд суспільства й органів адвокатського самоврядування і служать підставою для юридичної відповідальності адвоката (дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової та кримінальної);

– розмежування категорій «стандарти організації та професійної діяльності адвокатури» і «принципи адвокатури», що полягає у такому: 1) принципи адвокатури виражають панівні політичні й правові ідеї щодо завдань, організації та змісту адвокатської діяльності, тоді як стандарти адвокатури позначають правову модель їхньої реалізації; 2) якщо принципи адвокатури є найзагальнішими, вихідними положеннями, які мають фундаментальне значення для її організації та функціонування, то стандарти адвокатури є більш конкретними приписами, що окреслюють зразок формування та діяльності адвокатури; 3) принципи адвокатури переважно мають нормативне закріплення, натомість стандарти адвокатури можуть бути сформовані унаслідок звичаїв і традицій адвокатської діяльності; 4) якщо принципи адвокатури звернені до адвокатів правовими вимогами і дозволами, то стандарти – тільки вимогами; 5) за формою нормативного вираження принцип є лаконічним, текстуально виражається у двох-трьох словах, тоді як стандарт має більш детальний опис, закріплюється в одній або декількох фразах; 6) за порушення принципів адвокатури передбачена юридична відповідальність, тоді як за недотримання стандартів адвокатури – юридична відповідальність і моральний осуд;

– тезу стосовно того, що формулювання національних стандартів організації та професійної діяльності адвокатури повинне відбуватися з урахуванням: результатів наукових і практичних досліджень; міжнародних і регіональних стандартів; правил, норм та інших актів, що стосуються прав і свобод людини та їх захисту; прогресивних національних стандартів адвокатури зарубіжних держав; судової практики національних і

міжнародних судів; інших видів юридичної практики; прогресивних традицій і звичаїв адвокатської діяльності в Україні та інших державах;

– розмежування джерел формування й офіційного закріплення стандартів організації та професійної діяльності адвокатури, які вміщуються у: 1) міжнародно-правових угодах, як європейських, так і універсальних, що регламентують організацію та професійну діяльність адвокатури; 2) рекомендаційних актах міжнародних неурядових організацій і міжнародних асоціацій адвокатів, які стосуються адвокатури; 3) рішеннях судів, зокрема й Європейського суду з прав людини та Суду справедливості Європейського Союзу, у яких викладені правові позиції щодо окремих питань адвокатури; 4) національних актах, що врегульовують організацію та професійну діяльність адвокатури; 5) рішеннях національних судів (Конституційного Суду України і судів загальної юрисдикції); 6) національних звичаях і традиціях (особливості культури);

– внутрішню класифікацію національних стандартів організації та професійної діяльності адвокатури, яка здійснюється залежно від окремих елементів інституту адвокатури (за органами адвокатського самоврядування, за організаційно-правовими формами адвокатської діяльності та її видами, за ступенем монополізації адвокатських послуг, за сферою дії стандартів, за суб'єктом їх ухвалення та ін.);

– за ознакою територіальної дії стандарти організації та професійної діяльності адвокатури поділяються на міжнародні (визнані на рівні світової спільноти), регіональні (схвалені в правовому просторі ЄС і Ради Європи) та національні (прийняті уповноваженими державними органами або органами адвокатського самоврядування);

– тезу стосовно способів уніфікації стандартів організації та професійної діяльності адвокатури на національному рівні, яка полягає у всебічному вивченні та подальшому запровадженні найкращих практик країн Європи, а також в імплементації універсальних і регіональних (європейських) документів, які стосуються інституту адвокатури, в національному законодавстві;

– положення стосовно диференціації стандартів організації та професійної діяльності адвокатури під впливом географічних, історичних, релігійних чинників, традицій державного будівництва та здійснення правової політики, звичаїв, мови, світогляду й менталітету населення, змісту та рівня професійної підготовки, навичок та умінь адвокатів, мотивів і настанов їхніх клієнтів, ефективності правового регулювання цієї правничої сфери, а також рівня інформування громадськості щодо тих чи інших питань;

– формулювання спільних стандартів організації та професійної діяльності адвоката: а) для англо-американської системи права; б) для романо-германської правової сім'ї;

набули подальшого розвитку:

– теза стосовно того, що стандарти організації та діяльності адвокатури цінні не самі собою, а лише у разі, коли приносять користь, не спричиняють

надмірного втручання держави в приватну сферу, не обмежують професійну креативність, а сприяють їй задля публічних інтересів;

– пропозиція щодо необхідності розроблення й ухвалення на загальнодержавному рівні документа програмного характеру (стратегії або концепції), який визначив би основні напрями розвитку інституту адвокатури в Україні на наступні 10 років;

– аргументи щодо переваг адвокатської монополії на вітчизняному ринку юридичних послуг, які пов'язані передусім із підвищеною відповідальністю й ефективністю надання адвокатами правничої допомоги, існуючими гарантіями правового захисту інтересів клієнта й механізмами професійного контролю за діяльністю адвокатів із боку органів адвокатського самоврядування;

– пропозиція стосовно необхідності вжиття невідкладних і системних заходів щодо впровадження діджиталізації діяльності як окремих адвокатів та адвокатських об'єднань, так і органів адвокатського самоврядування;

– пропозиція щодо регламентації обов'язкового страхування професійної діяльності вітчизняних адвокатів завдяки доповненню Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» статтею 151 «Обов'язкове страхування професійної відповідальності»;

– позиція щодо спеціалізації адвокатів в Україні, зокрема запропоновано, що для одержання адвокатом свідоцтва про спеціалізацію необхідна наявність трирічного безперервного професійного досвіду та успішне проходження співбесіди перед комісією, склад якої затверджує рада адвокатів регіону.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані в роботі висновки і пропозиції можуть бути використані:

– у правотворчій діяльності – під час проєктування й ухвалення норм законодавства України про адвокатуру та адвокатську діяльність;

– у правозастосовній діяльності – у процесі удосконалення органами адвокатського самоврядування (Національна асоціація адвокатів України, Рада адвокатів України, з'їзд адвокатів України) різноманітних аспектів організації та діяльності інституту адвокатури (Акт впровадження у практичну діяльність Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 10 березня 2020 р.; Акт впровадження Благодійної організації «Всеукраїнська коаліція з надання правової допомоги» від 10 березня 2020 р.);

– у науково-дослідній роботі – як основа для подальших наукових розвідок інституту адвокатури (Акт впровадження у навчальну та науково-дослідну діяльність Львівського національного університету імені Івана Франка від 2 березня 2020 р.);

– у навчальному процесі – при викладанні та вивченні нормативних і вибіркових дисциплін у Львівському національному університеті імені Івана Франка, зокрема: «Діяльність адвоката-захисника у кримінальному провадженні», «Кримінальний процес України», «Судові і правоохоронні

органи», при підготовці методичних матеріалів, курсів лекцій, спеціальних курсів, посібників, підручників, а також у науково-дослідній роботі викладачів та аспірантів кафедри кримінального процесу та криміналістики (Акт впровадження у навчальну та науково-дослідну діяльність Львівського національного університету імені Івана Франка від 2 березня 2020 р.).

Особистий внесок дисертантки. Дисертаційне дослідження виконано здобувачкою самостійно, усі сформульовані у ній положення та висновки обґрунтовано на основі особистих розвідок авторки. У навчальному посібнику «Кваліфікаційний (адвокатський) іспит. Книга 2: Історія адвокатури. Правовий статус адвокатури та адвокатська діяльність» (2017), опублікованому спільно з В. Вовнюком, О. Святоцьким та О. Слободян, дисертанткою охарактеризовано історію української адвокатури, особливості судової реформи 1864 р. у Російській імперії, нормативно-правові акти, що регулювали діяльність адвокатури України у 1939–1962 рр., правовий статус вітчизняної адвокатури у період 1962–1990 рр. В опублікованому у співавторстві з В. Кощинцем навчальному посібнику «Кваліфікаційний (адвокатський) іспит. Книга 3: Правила адвокатської етики» (2017) здобувачкою здійснено аналіз таких принципів і стандартів адвокатської етики, як незалежність і свобода у здійсненні адвокатської діяльності, конфіденційність, компетентність і добросовісність, повага до адвокатської професії, а також етичних засад відносин адвоката з клієнтами – фізичними особами. У статті, опублікованій у співавторстві з О. Святоцьким, «До питання стандартів адвокатури. Спогади про Людину, Вченого, Цивіліста-епоху (до 85-річчя від Дня народження академіка Я. М. Шевченко)» (2017) дисертанткою сформульовані поняття та ознаки стандартів адвокатури.

Апробація результатів дослідження. Дисертація виконана та обговорена на засіданнях кафедри організації судових та правоохоронних органів та кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Основні положення дисертаційного дослідження були відображені на міжнародних та всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми судового права» (м. Харків, 30 жовтня 2015 р.); «Проблеми реформування прокуратури» (м. Харків, 15 квітня 2016 р.); «Теоретичний аналіз і наукові дослідження юриспруденції у світовій науці» (м. Київ, 16–17 грудня 2016 р.); «Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети» (м. Одеса, 20–21 січня 2017 р.); «Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у XXI ст.» (м. Запоріжжя, 27–28 січня 2017 р.); «Законодавство України: недоліки, проблеми систематизації та перспективи розвитку» (м. Херсон, 10–11 лютого 2017 р.); «Актуальні проблеми судового права» (м. Харків, 20 квітня 2017 р.); «Актуальні проблеми адвокатури» (м.

Харків, 14 грудня 2017 р.); «Пріоритетні напрями розвитку сучасної юридичної науки» (м. Харків, 20–21 вересня 2019 р.); «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє» (м. Одеса, 15 листопада 2019 р.).

Публікації. Основні наукові результати дисертації знайшли своє відображення у 45 наукових працях, а саме: 1 особистій монографії, 29 наукових статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях України та виданнях інших держав, а також у 10 тезах наукових доповідей на міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях і круглих столах, ще 5 публікацій додатково відображають результати дослідження.

Структура дисертації зумовлена поставленою метою і завданнями дослідження та складається зі вступу, чотирьох розділів, що включають 14 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 536 сторінки, з яких основний текст – 446 сторінок, список використаних джерел викладений на 62 сторінках і налічує 562 найменування. Додатки до дисертації розміщені на 27 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, її мету, предмет, об'єкт і завдання, наукову новизну, теоретичне та практичне значення основних положень, а також апробацію результатів дослідження.

Розділ 1 «Сутність стандартів організації та професійної діяльності адвокатури» складається із п'яти підрозділів та присвячений найбільш загальним теоретичним аспектам теми дисертації. У ньому аналізується стан наукового розроблення стандартів організації та професійної діяльності адвокатури, категорія «стандарты організації та професійної діяльності адвокатури», виділяються сутнісні риси й ознаки стандартів організації та професійної діяльності адвокатури, досліджується процес запровадження, мета, значення і система стандартів організації та професійної діяльності адвокатури, здійснюється класифікація джерел стандартів організації та професійної діяльності адвокатури. Наведено всебічне розмежування та класифікацію стандартів організації та професійної діяльності адвокатури.

У **підрозділі 1.1 «Стан наукової розробки стандартів організації та професійної діяльності адвокатури (бібліографія)»** для всебічного та повного дослідження суті стандартів організації та професійної діяльності адвокатури здійснено аналіз історичних передумов виникнення сучасного інституту адвокатури, виділено етапи розвитку науки про адвокатуру та адвокатську діяльність у системі юридичних наук, проведено аналіз сучасної бібліографії наукових праць, присвячених дослідженню адвокатури та адвокатської діяльності.

Виділено декілька тематичних напрямів сучасних дисертаційних досліджень, у яких висвітлюються питання організації, діяльності та стандартів адвокатури в Україні.

У **підрозділі 1.2 «Концептуальний аналіз категорії “стандарты організації та професійної діяльності адвокатури”»** з'ясовано зміст поняття «стандарт».

Обґрунтовано позицію, що поняття «стандарт» і «стандартизація» не є тотожними та мають відмінний зміст.

Показано, зокрема, що напрямом сучасної науки, яка вивчає зміст і призначення стандартів, є стандартологія. Одним із напрямів науки про адвокатуру визначено адвокатську стандартологію, яка розглядається як підгалузь знань, що охоплює процеси створення та реалізації найкращої, еталонної моделі організації та професійної діяльності як окремих адвокатів й адвокатських об'єднань, спілок та органів адвокатського самоврядування, так і інституту адвокатури загалом.

Наводиться авторська класифікація функцій адвокатської стандартології.

Формулюється авторська дефініція поняття «стандарти організації та професійної діяльності адвокатури», під яким запропоновано розуміти взірець, еталонну правову модель формування та функціонування інституту адвокатури, вимог до кваліфікаційного рівня, професійної та особистої поведінки адвоката, яка ґрунтується на здобутках вітчизняної науки про адвокатуру, національних традиціях і найкращих світових практиках цієї професійної діяльності, а також нормах і правилах, закріплених у міжнародних, регіональних і національних правових актах.

Констатовано, що доцільно розрізняти стандарти організації та професійної діяльності адвокатури як негативного, так і позитивного спрямування.

Сформульовано ознаки стандартів організації та професійної діяльності адвокатури.

Визначено аспекти співвідношення понять «стандарти адвокатури» і «принципи адвокатури».

У підрозділі 1.3 «Процес запровадження, мета, значення і система стандартів організації та професійної діяльності адвокатури» аргументовано позицію стосовно того, що стандарти організації та професійної діяльності адвокатури нероздільно пов'язані з процесом їх установлення/запровадження, тобто зі стандартизацією.

Сформульовано авторське бачення поняття «стандартизація адвокатської діяльності» як діяльність щодо розроблення, прийняття і запровадження стандартів організації та здійснення цієї професійної діяльності для забезпечення оптимального упорядкування роботи адвокатів, підвищення якості послуг, які вони надають, і розраховані на багаторазовість застосування.

Виділено суб'єктів ухвалення і забезпечення дотримання стандартів організації та професійної діяльності адвокатури на міжнародному й національному рівнях.

Наведено аргументи, що стандарти організації та діяльності адвокатури діють у межах системи, яка характеризується такими ознаками, як цілісність, повнота, несуперечливість і взаємозв'язок.

Функціональна спрямованість стандартів адвокатської діяльності та аналіз джерел, що їх закріплюють, дали можливість виокремити три групи стандартів організації та професійної діяльності адвокатури: організаційні, професійної адвокатської діяльності, етичні.

У підрозділі 1.4 «*Джерела стандартів організації та професійної діяльності адвокатури*» здійснюється класифікація джерел стандартів організації та професійної діяльності адвокатури.

Сформульовано авторське визначення джерел стандартів організації та професійної діяльності адвокатури як форми зовнішнього вираження (закріплення) положень, які розкривають зміст правової моделі професійної й особистої поведінки адвоката на національному, регіональному та міжнародному рівнях, що мають обов'язковий або рекомендаційний характер.

Класифіковано на групи акти, які є джерелами стандартів адвокатури в організаційному та функціональному аспектах: 1) міжнародно-правові угоди, як європейські, так і універсальні, що регламентують організацію та професійну діяльність адвокатури; 2) рекомендаційні акти міжнародних неурядових організацій і міжнародних асоціацій адвокатів, які стосуються адвокатури; 3) рішення судів, зокрема й Європейського суду з прав людини та Суду справедливості Європейського Союзу, у яких викладені правові позиції щодо окремих питань адвокатури; 4) національні акти, що врегульовують організацію та професійну діяльність адвокатури; 5) рішення національних судів (Конституційного Суду України і судів загальної юрисдикції); 6) національні звичаї та традиції (особливості культури).

У підрозділі 1.5 «*Класифікація стандартів організації та професійної діяльності адвокатури*» робиться висновок про те, що за ознакою територіальної дії стандарти організації та професійної діяльності адвокатури поділяються на міжнародні, регіональні (європейські) та національні.

Сформульовано авторську дефініцію міжнародних стандартів організації та професійної діяльності адвокатури як загальновизнаних світовою спільнотою оптимальних зразків організації та здійснення адвокатської діяльності, що відображають найвищі досягнення у цій сфері, сформувалися під впливом певних історичних подій та закріплені у низці міжнародних актів. Такі стандарти є для України не лише зразками, а й нормативними приписами.

Регіональні (європейські) стандарти організації та професійної діяльності адвокатури визначено як ухвалені в рамках Європейського Союзу та Ради Європи уніфіковані зразки організації та здійснення професійної адвокатської діяльності, що відображають цінності та ідеї, загальноприйняті в європейському правовому просторі. Це поняття означає необхідність виконання зобов'язань, визначених міжнародним договором, і судову практику регіонального суду, організовану відповідно до вимог міжнародного договору.

Під національними стандартами організації та професійної діяльності адвокатури запропоновано розуміти прийняті уповноваженими державними органами або органами адвокатського самоврядування еталони в галузі організації та здійснення професійної адвокатської діяльності, що ґрунтуються на міжнародних і регіональних стандартах у цій сфері, а також на внутрішньодержавних особливостях, традиціях і звичаях упорядкування та ведення цього правничого фаху.

Розділ 2 «Стандарти організації та професійної діяльності адвокатури у державах англо-американської системи права» охоплює два підрозділи.

Підрозділ 2.1 «Стандарти організації та професійної діяльності адвокатури у Великій Британії» присвячено аналізу особливостей стандартів організації та професійної діяльності адвокатури у Великій Британії, до яких віднесено: 1) дуалізм англійської юридичної професії, який полягає в існуванні двох основних професійних груп – соліситорів і баристерів, який проявляється як у різному обсязі правосуб'єктності цих осіб, так і в наявності як спільних, так і відмінних актів, що регламентують їхню діяльність; 2) єдність англійської юридичної професії, що полягає в: а) дії єдиних принципів діяльності соліситорів і баристерів, серед яких незалежність і чесність; підтримання належних стандартів роботи; дія у найкращих інтересах своїх клієнтів; конфіденційність; виконання своїх обов'язків перед судом виключно в інтересах незалежного правосуддя; б) існуванні незалежного органу – омбудсмена, який має право розглядати і вирішувати скарги щодо діяльності соліситорів та баристерів; в) функціонуванні спільних для всіх професій органів професійного самоврядування; 3) особливості правового статусу соліситорів; 4) особливості правового статусу баристера.

Робиться висновок про те, що стандарти організації та професійної діяльності адвокатури у Великій Британії сформувалися під впливом особливостей її правової системи.

Підрозділ 2.2 «Стандарти організації та професійної діяльності адвокатури у Сполучених Штатах Америки» присвячено дослідженню стандартів організації та професійної діяльності адвокатури у США. Зроблено висновки, що вони характеризуються такими особливостями: 1) єдністю юридичної професії, яка полягає у вимозі для всіх випускників юридичних факультетів скласти іспит для отримання дозволу на здійснення юридичної практики, а також відсутності поділу практикуючих юристів на суддівську, адвокатську, прокурорську та інші професії; 2) територіальною обмеженістю ліцензії практикуючого юриста, яка полягає у правилі, відповідно до якого адвокат, який отримав дозвіл на юридичну практику в одному зі штатів, за загальним правилом, не може працювати в іншому штаті; 3) існування неформальної ієрархії серед адвокатів, яка поділяє їх на «акул» адвокатури та молодих адвокатів, – залежно від досвіду та успішності в професії; 4) адвокат повинен бути наділений такими особистими та

моральними якостями: бути компетентним, що передбачає юридичні знання, навички, підготовку, а також уважність; належним чином представляти інтереси клієнта; бути старанним; інформувати клієнта про стан справ; бути повністю лояльним у ставленні до свого клієнта; вести розумну гонорарну політику; дотримуватися конфіденційності інформації; уникати конфлікту інтересів; дотримуватися обов'язків перед колишніми клієнтами; дотримуватися професійної незалежності юриста; дотримуватися правил професійної реклами; повідомляти клієнта про сферу практики та спеціалізацію; використовувати всі тактичні прийоми захисту, що узгоджуються з нормами професійної етики, щоб забезпечити своєму клієнтові дійсно справедливий суд; бути незалежним, що передбачає відсутність будь-якого сумніву в тому, що позиція адвоката залежить від державного обвинувачення або суду; 5) страхування професійної відповідальності юристів (адвокатів) є переважно добровільним; 6) адвокати перебувають під контролем вищих судів тих штатів, у яких вони практикують, та, як правило, мають отримати дозвіл на представництво інтересів осіб у певному суді. Традицією американських практикуючих юристів є значна роль морального авторитету юриста серед інших адвокатів і суддів, від рівня якої залежать як його успішність, так і рівень гонорару; 7) вищі суди штатів на підставі модельних правил, ухвалених Американською асоціацією юристів, розробляють і затверджують правила (кодекси) професійної поведінки адвокатів його у відповідному штаті. Порушення таких правил (кодексів) має наслідком дисциплінарну відповідальність адвоката.

Розділ 3 «Стандарти організації та професійної діяльності адвокатури у державах романо-германської системи права» складається із трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Стандарти організації та професійної діяльності адвокатури у Федеративній Республіці Німеччина» розкрито специфічні стандарти організації та професійної діяльності адвокатури Федеративної Республіки Німеччина, яким притаманні такі особливості: 1) істотна вага законодавчих актів серед джерел правового регулювання інституту адвокатури; 2) єдність вимог до кандидатів в адвокати й кандидатів у судді, а також можливість суміщати професію адвоката з деякими іншими професіями (нотаріуса); 3) стажування як умова набуття статусу адвоката оплачується державою; 4) територіальність у діяльності адвоката; 5) адвокатська реклама дозволяється лише за умови її об'єктивного інформування про форму та зміст професійної діяльності (зокрема й про показники успішності та кількість клієнтів), і не спрямована на отримання конкретного замовлення; 6) сувора регламентація розміру гонорару адвоката, яка полягає у тому, що адвокатська винагорода, як правило, не може бути меншою, ніж визначена законом. Розмір гонорару визначається відповідно до встановленого законом тарифу винагороди, порушення якого тягне за собою відповідальність адвоката; 7) запроваджена спеціалізація за галузями права, для здобуття якої адвокат повинен довести наявність у нього спеціальних

теоретичних знань і практичного досвіду; 8) обов'язкове страхування професійної адвокатської відповідальності як умова допуску до професії; 9) добровільне фінансування адвокатом своєї пенсії за умови щомісячного внесення до пенсійного фонду внеску у розмірі 1 200 євро й обов'язкове фінансування діяльності органів адвокатського самоврядування через внесення щорічного внеску; 10) абсолютна монополія адвокатів на надання юридичних послуг, яка включає як представництво в суді, так і позасудові консультації; 11) ускладнений доступ до Федерального суду, до представництва в якому допускаються лише окремі адвокати, кількість яких обмежена (не більше 42); 12) обов'язок адвоката носити мантію в суді; 13) розгалужена система адвокатського самоврядування, яка складається із адвокатського парламенту (законодавча гілка адвокатського самоврядування), 27 регіональних адвокатських палат (виконавча гілка адвокатського самоврядування) і судів у справах адвокатів при регіональних адвокатських палатах (судова гілка адвокатського самоврядування).

У підрозділі 3.2 «*Стандарти організації та професійної діяльності адвокатури у Французькій Республіці*» на підставі історичних джерел і значної кількості нормативно-правових актів виокремлено особливості стандартів організації та професійної діяльності адвокатури Франції: 1) для отримання кваліфікаційного сертифіката адвоката необхідно пройти 18-місячний курс навчання, який охоплює три етапи, кожен тривалістю шість місяців. Перший етап присвячений загальним питанням діяльності адвоката, другий – індивідуальній програмі навчання, а третій – проходженню стажування в адвоката; 2) розмір винагороди адвоката визначається за погодженням із клієнтом. До критеріїв визначення розміру винагороди адвоката належать: витрачений час, характер справи і ступінь її складності, ступінь зацікавленості клієнта, участь адвоката у витратах і витратах його кабінету, його репутація, статуси і звання, професійний стаж, досвід і спеціалізація, переваги і результати, отримані ним в інтересах клієнта, а також надані клієнту послуги, матеріальне становище клієнта; 3) наявність спеціалізації адвоката, для отримання якої необхідно пройти професійне стажування, тривалість якого становить не менше двох років, а також довести наявність у нього чотирирічного професійного досвіду; 4) кожен адвокат, який занесений до реєстру колегії, зобов'язаний пройти підвищення кваліфікації. Тривалість підвищення кваліфікації – 20 годин протягом календарного року або 40 годин – протягом двох календарних років поспіль. У перші два роки адвокатської діяльності підвищення кваліфікації передбачає 10 годин, присвячених питанням адвокатської етики. Володільці свідоцтва половину строку свого підвищення кваліфікації повинні присвятити питанням своєї спеціалізації (чи спеціалізацій); 5) діє як індивідуальне, так і колегіальне страхування професійної відповідальності адвокатів, яке є обов'язковим; 6) традиційна вагома роль Правил професійної етики у регламентації діяльності адвоката, які затверджені декретом від 12 липня 2005 р. До основних принципів адвокатської етики належать:

незалежність адвокатської професії, конфіденційність, розумність гонорару та звітування перед клієнтом, а також чесність, поміркованість, коректність, доброзичливість адвоката; 7) обов'язкова належність адвокатів до колегії адвокатів, які організовані при вищих судах регіону і є органами адвокатського самоврядування; 8) адвокат має право рекламувати себе й адресно звертатися до потенційних клієнтів за умови, що він подає достовірну інформацію про послуги, які надає, і дотримується основних принципів своєї професії. Водночас він не має права вдаватися до порівнянь і недоброзичливих відгуків про своїх колег. У рекламі забороняється застосовувати: неправдиві і неправильні відомості; слова і фрази, які можуть переконати клієнтів у наявності неіснуючого професійного об'єднання адвокатів або непідтвердженої професійної кваліфікації; посилення на посади і види діяльності, що не стосуються здійснення адвокатської діяльності, а також посилення на посади в юрисдикційних органах; 9) адвокат має право поєднувати свою адвокатську діяльність із викладацькою діяльністю, а також із діяльністю як помічника депутата або сенатора, заступника судді в суді малої інстанції або в поліцейському суді, засідателя в суді у справах неповнолітніх або в суді у справах оренди сільськогосподарських земель, члена прюдомального суду, члена суду у справах соціального страхування, третейського судді, радника або посередника з вирішення спорів, зберігача майна в порядку секвестру; 10) доходи, які адвокати отримують від своїх клієнтів, здійснюючи представництво, депозитуються на спеціальному незалежному банківському рахунку, який регулюється та управляється Фондом фінансових розрахунків адвокатів (CARPA); 11) обов'язок адвокатів носити мантію у судових установах.

У підрозділі 3.3 «*Стандарти організації та професійної діяльності адвокатури в Італійській Республіці*» виділено особливості стандартів організації та професійної діяльності адвокатури Італійської Республіки: 1) стандартизований допуск до професії, відповідно до якого умовою внесення особи до реєстру адвокатів та допуску до професійної практики є стажування тривалістю 18 місяців, яке за певних умов може бути скорочено; 2) умовою здобуття спеціалізації адвокатом є закінчення спеціального навчання протягом не менше двох років. Навчання відбувається: на юридичних факультетах регіону, з якими Національна рада адвокатів уклала договір; в університетах, які згідно з законом уповноважені проводити таке навчання. Звання спеціаліста присвоює лише Національна рада адвокатів на підставі професійної оцінки адвоката після закінчення навчання; 3) адвокат має право поширювати інформацію щодо здійснюваної ним діяльності, яка стосується його спеціалізації, організації та структури, наукової кваліфікації. Вся інформація, оприлюднена публічно, включаючи IT-інформацію, повинна бути прозорою, правдивою, не може містити будь-яких порівняльних характеристик з іншими професіоналами; 4) на адвоката покладається обов'язок постійно навчатися та підвищувати свою кваліфікацію, щоб забезпечити якість професійних послуг і сприяти належно високому рівню

професії в інтересах клієнтів та правосуддя. Кошти на навчальні школи та курси для адвокатів можуть виділятися у межах регіонів; 5) адвокати та асоціації адвокатів, які утворюються у межах певного територіального округу, підлягають обов'язковому цивільному професійному страхуванню; 6) передбачено діяльність «довідкової служби» для громадян, яка надає інформацію громадянам щодо їхніх прав та доступу до правосуддя і перебуває у віданні палати адвокатів. Послуги служби є безкоштовними для громадян; 7) у Кодексі поведінки італійських юристів (адвокатів) містяться основні принципи, серед яких добровільність дій адвоката, обов'язок уникнення конфлікту інтересів, чесність, гідність, добропорядність і незалежність адвоката, добросовісність, довіра, обов'язок сумлінності та старанності адвоката, конфіденційність, компетентність, професіоналізм адвоката, обов'язок виконання адвокатом податкових зобов'язань, соціальних внесків, страхування та членських внесків, обов'язок чесності та добропорядності у відносинах із колегами та правовими інститутами, дотримання рівноваги, поміркованості і конфіденційності у відносинах зі ЗМІ; 8) обов'язок адвоката бути членом ради адвокатів судового округу, в якому він практикує.

У підрозділі 3.4 «Стандарти організації та професійної діяльності адвокатури у Республіці Польща» наголошується на тому, що становлення інституту адвокатури, а також стандартів адвокатської діяльності для України є неоціненним, оскільки Республіка Польща вже пройшла етап становлення інституту адвокатури та адвокатської діяльності, уніфікувала законодавство у цій сфері відповідно до стандартів Європейського Союзу, успішно використавши європейський досвід.

Констатовано, що специфічними професійними стандартами організації та діяльності адвокатури Республіки Польща є: 1) дуалізм адвокатської професії, що проявляється у поділі практикуючих правників на адвокатів і радників права; 2) істотна залежність інституту адвокатури від держави через широкі повноваження міністра юстиції у сфері впорядкування організації діяльності адвокатів і радників права; 3) визначення стратегічного курсу розвитку адвокатури Республіка Польща на наступні 20 років у Стратегії польської адвокатури-2015; 4) стандартизація допуску до адвокатської професії, яка полягає в уніфікованих вимогах до адвокатського іспиту, який складається із п'яти письмових частин і вважається зданим позитивно, якщо з кожної його частини отримана позитивна оцінка; кандидат в адвокати має пройти стажування, яке є оплачуваним і триває три роки; 5) обов'язкове страхування від цивільно-правової відповідальності адвоката за шкоду, заподіяну під час виконання своїх професійних обов'язків. Правило не поширюється на адвокатів, які не практикують, а також іноземних правників, застрахованих у державі, яка видала їм дозвіл на здійснення правничої діяльності; 6) забезпечення гарантій незалежності адвоката, яке полягає у тому, що в разі обшуку в офісі, житлі чи іншому володінні адвоката участь у проведенні цієї дії має брати представник адвокатського самоврядування; 7)

обов'язкове дотримання правил щодо конфлікту інтересів, яке полягає у тому, що адвокату заборонено брати до провадження справу, результат якої може стосуватися його особи чи майна, члена його родини або мати спільний результат як для нього, так і для сторони; 8) забезпечення адвокатської таємниці вимагає від адвоката, який використовує у своїй роботі комп'ютер чи інші електронні засоби, обов'язково застосовувати устаткування чи програмне забезпечення, що унеможливорює чи ускладнює доступ до інформації; обов'язок збереження адвокатської таємниці не стосується інформації, що пов'язана з розслідуванням та судовим розглядом справ про відмивання коштів і фінансування тероризму; 9) вимоги до реклами адвоката полягають у тому, що йому забороняється використовувати рекламу та здійснювати пошук клієнтів у спосіб, що суперечить гідності адвокатської професії.

Розділ 4 «Стандарти організації та професійної діяльності адвокатури в Україні» містить три підрозділи, в яких виокремлено три групи стандартів організації та професійної діяльності адвокатури в Україні. З огляду на зміст нормативно-правових актів, у яких вони відображені, здійснено їх аналіз, з'ясовано стан втілення у законодавстві України та сформульовано пропозиції, спрямовані на їх вдосконалення.

У **підрозділі 4.1 «Організаційні стандарти діяльності адвокатури України»** сформовано першу групу стандартів адвокатської діяльності в Україні, які стосуються упорядкування та побудови адвокатури, до якої віднесено такі стандарти: автономність адвокатури від держави; єдність професії адвоката; монопольне становище адвокатури на ринку юридичних послуг; рівність адвоката перед законом, судом та іншими адвокатами; особливий статус адвокатури й адвоката у публічних і приватних сферах; доступність послуг адвокатів; діджиталізація адвокатури.

Обґрунтовано, що дотримання стандарту автономності адвокатури є запорукою незалежності й самодостатності цього інституту. Стандарт містить такі складові: 1) непідвладність державі у питаннях допуску до здійснення адвокатської діяльності; 2) непідпорядкованість довірителю; 3) самостійність від третіх осіб, які можуть здійснювати політичний тиск чи вплив іншого характеру; 4) економічна автономність, яка може бути гарантована адвокату тільки в разі достатнього доходу від його професійної діяльності; 5) регламентація діяльності інституту адвокатури переважно органами адвокатського самоврядування.

Стверджується, що єдність адвокатської професії полягає у встановленні єдиних вимог до адвокатів, відсутності їх поділу на групи та прошарки, самоврядуванні як найефективнішому засобі регулювання адвокатської професії.

Підкреслено, що стандарт монопольного становища адвокатури на ринку юридичних послуг передбачає регулювання державою цього сегменту ринку з метою встановлення абсолютного, виключного права адвокатів на надання правничих послуг (абсолютна монополія) або визначення на

законодавчому рівні переліку правових послуг, які мають право надавати виключно адвокати (обмежена монополія). Стандарт рівності адвоката перед законом, судом та іншими адвокатами розглядається авторкою у таких аспектах: а) відсутність перешкод і дискримінації для осіб, які бажають стати адвокатом; б) відсутність будь-якого обмеження на допуск особи до адвокатської практики, обґрунтовуючи таку відмову наявністю певних ознак релігійної, політичної, соціальної чи майнової належності; в) забезпечення рівності адвоката перед судом у процесуальному законодавстві; г) дотримання засад толерантності та терпимості, корпоративності, збереження довіри суспільства, конфіденційності та недопущення будь-яких форм дискримінації при спілкуванні в соціальних мережах та на інших інтернет-платформах.

Стверджується, що особливий статус адвокатури й адвоката у публічних і приватних сферах полягає в органічному поєднанні публічних і приватних функцій, які покладаються на адвокатуру.

Зауважено, що доступність послуг адвокатів забезпечується насамперед доступністю засобів правового захисту на національному рівні, що покладається на державу. Доступність послуг адвокатів пов'язується зі створенням належних умов для отримання юридичних послуг. Складовим елементом цього стандарту є інститут безоплатної правничої допомоги.

Зазначено, що діджиталізація адвокатури як важливий стандарт функціонування цього інституту передбачає насамперед застосування сучасних електронних технологій у роботі адвоката й органів адвокатського самоврядування. Діджиталізація роботи адвоката має на меті спрощення доступу адвоката до державних баз даних, необхідних для виконання його професійних обов'язків й інтеграції адвоката до сервісів електронного правосуддя.

У *підрозділі 4.2 «Стандарти професійної адвокатської діяльності України»* виокремлено другу групу стандартів адвокатської діяльності, пов'язаної з виконанням основної функції адвокатури – наданням професійної правничої допомоги, до якої віднесено: стандарт дотримання верховенства права; конфіденційність; нейтральність і безсторонність адвоката; професійна ефективність адвоката; спеціалізація адвоката; страхування професійної відповідальності; негативна відповідальність адвоката (процесуальна, дисциплінарна, адміністративна, кримінальна та інші види юридичної відповідальності); професійні імунітети адвоката; поміркованість адвоката в гонорарній практиці.

Встановлено, що стандарт дотримання верховенства права в діяльності інституту адвокатури означає беззаперечну відданість адвоката закону й правилам корпоративної етики.

Стверджується, що стандарт дотримання конфіденційності ґрунтується на довірчих відносинах адвоката з клієнтом і є одним із фундаментальних у діяльності інституту адвокатури. Забезпечення захисту довірчих відносин між адвокатом і клієнтом покладається на державу.

Стандарт нейтральності і безсторонності адвоката означає уникнення адвокатом ситуацій, в яких існує колізія інтересів різних клієнтів.

Зауважено на тому, що професійна ефективність діяльності інституту адвокатури впливає як на окремих осіб, так і всю державу. Професійна ефективність адвоката оцінюється клієнтами, які свідомо обирають саме цього адвоката для надання правничої допомоги. Суди оцінюють ефективність адвокатів через дотримання ними приписів процесуального законодавства, використання наданих їм прав і виконання покладених на них обов'язків. Ефективність адвокатів, які працюють у системі безоплатної правничої допомоги, оцінюється відповідно до стандартів, затверджених державою, порушення яких є підставою для відповідальності адвоката.

Робиться висновок, що в Україні спеціалізація як стандарт адвокатської діяльності не врегульована ні на рівні законодавчих, ні на рівні підзаконних нормативно-правових актів. У нечисленних документах про цей стандарт лише згадується, хоча неформальна спеціалізація адвокатів є усталеною традицією. Авторкою розроблено положення про спеціалізацію адвокатів, яке могло би значно удосконалити нормативне регулювання адвокатської діяльності в Україні.

Також зроблено висновок про відсутність у вітчизняному законодавстві норм, які регулювали б страхування професійної відповідальності адвокатів. Нині страхування професійної відповідальності адвоката в Україні є добровільним.

Встановлено, що стандарт відповідальності адвокатів за порушення професійних стандартів охоплює цілу систему, до якої належать приписи, які встановлюють різні підходи до системи і правового статусу дисциплінарних органів адвокатури, приводи і підстави, принципи, стадії та зміст дисциплінарного провадження щодо адвокатів, інші види відповідальності адвоката.

На основі аналізу норм і положень щодо гарантування адвокатської діяльності на законодавчому рівні здійснено класифікацію професійних імунітетів, які надані адвокатам для належного виконання їхніх професійних обов'язків: індемнітет адвоката; імунітет адвоката від свавільного притягнення до кримінальної відповідальності; імунітет адвоката щодо конфіденційної інформації.

Зазначено, що стандарт поміркованості гонорарної практики адвоката вимагає від нього суворо дотримуватися приписів Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і Правил адвокатської етики при визначенні розміру гонорару. Адвокат у своїй професійній діяльності має зважати на принцип розумності розміру гонорару, застосований у практиці Європейського суду з прав людини й Верховного Суду.

У *підрозділі 4.3 «Стандарти адвокатської етики в Україні»* сформовано третю групу стандартів організації та професійної діяльності адвокатури – етичних, у яку віднесено стандарти: етика і культура поведінки адвоката; чесність і добропорядність адвоката у відносинах із клієнтом; висока

кваліфікація адвоката і прагнення до розвитку; чесність і добропорядність адвоката у відносинах з іншими адвокатами; коректне рекламування адвокатської діяльності; клієнтоцентризм адвоката.

Робиться висновок про те, що стандарт етики і культури поведінки адвоката полягає у тому, що в адвокатурі відображаються культурні, зокрема й правові, тенденції суспільства. Тому адвокатура отримує своє місце у суспільному та державному житті, зважаючи на рівень національної свідомості, моральних цінностей, культури і традицій.

Стверджується, що стандарт чесності і добропорядності адвоката у відносинах із клієнтом є загальновизнаним і передбачає сумлінне виконання адвокатом своїх професійних обов'язків. Порушення зазначеного стандарту тягне негативні наслідки для іміджу адвоката у професійному середовищі, а також може стати підставою для дисциплінарної відповідальності.

З'ясовано, що для забезпечення стандарту високої кваліфікації адвоката і прагнення до розвитку запроваджені інститути стажування для перевірки готовності особи займатися адвокатською діяльністю та підвищення кваліфікації адвокатів в Україні.

Зроблено висновок, що стандарт чесності й добропорядності адвоката у відносинах з іншими адвокатами вимагає безумовної поваги адвокатів до професійних прав інших адвокатів, неухильного дотримання рішень органів адвокатського самоврядування, конструктивної співпраці між адвокатами на користь їхніх клієнтів, зокрема й завдяки уникненню штучного породження чи поглиблення конфліктів між клієнтами й дотримання принципу конфіденційності під час такої співпраці.

На основі сформульованих трьох основних моделей регулювання адвокатської реклами у країнах Європи запропоновано найбільш прийнятні способи рекламування адвокатської діяльності в Україні.

На підставі аналізу з'ясовано, що клієнтоцентризм адвоката встановлює низку таких вимог до діяльності адвоката: домінування у цій діяльності прав і свобод особи; правова визначеність статусу адвоката, а також особи, яку він захищає, представляє або надає інший вид правничої допомоги у кримінальному, цивільному, господарському, адміністративному процесах; закріплення у законодавстві України чітких правил здійснення захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги клієнту; визначення меж дискреційних повноважень адвоката під час виконання професійних обов'язків; існування достатніх та ефективних гарантій проти зловживань із боку адвоката; заборона адвокату діяти всупереч інтересам клієнта або у спосіб, що призводить до порушення його прав і свобод; запровадження та реалізація такого порядку, за якого набуття особою певного процесуального статусу або погіршення її становища пов'язується з можливістю залучення адвоката; рівність адвоката поряд з іншими учасниками правових відносин перед законом, судом та іншими юрисдикційними органами; незалежність адвоката під час здійснення своєї професійної діяльності; широка можливість доступу до правничої допомоги;

встановлення підстав для надання правничої допомоги коштом держави; базування адвокатської діяльності на ідеї соціальної справедливості.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено вирішення наукової проблеми зі створення доктринальної моделі адвокатури, яка базується на ідеальних стандартах організації та професійної діяльності цього інституту. Особистим внеском авторки є виокремлення у межах науки про адвокатуру нової підгалузі – адвокатської стандартології, визначення порівняльно-правового методу як основного для цього наукового напрямку, виділення сутнісних ознак, характеристик і системи стандартів організації та професійної діяльності адвокатури, класифікації джерел їх закріплення, суб'єктів ухвалення і забезпечення, окреслення національних особливостей стандартизації адвокатури в Україні у зіставленні зі Сполученими Штатами Америки, Великою Британією, Федеративною Республікою Німеччина, Французькою Республікою, Італійською Республікою й Республікою Польща.

Основними узагальнюючими висновками з цього дослідження є такі:

1. Напрямом сучасної науки, яка вивчає зміст і призначення стандартів, є стандартологія – галузь науки, що охоплює доктринально обґрунтовані й апробовані на практиці норми, положення і правила, що регламентують певну сферу суспільного життя або певну галузь економіки й затверджені (схвалені) компетентним органом держави. Стандартизація відповідної сфери суспільного життя або галузі економіки має на меті розроблення еталонної моделі впорядкування цієї сфери (галузі), яка буде найбільш ефективною і забезпечить високу якість отриманих кінцевих результатів (продуктів, послуг тощо). Адвокатська стандартологія як підгалузь наукових знань є важливим напрямом вітчизняної адвокатології (Н. Бакаянова (2017)), яка охоплює процеси створення і реалізації найкращої, еталонної моделі організації та професійної діяльності як окремих адвокатів та адвокатських об'єднань, спілок і органів адвокатського самоврядування, так і інституту адвокатури загалом.

2. Адвокатська стандартологія має на меті: 1) сприяння оптимальному упорядкуванню та розвитку цієї правничої сфери; 2) урахування найкращих досягнень міжнародного та європейського співтовариств у цій галузі; 3) підвищення якісного рівня професійних юридичних послуг, які надають адвокати; 4) створення здорової етичної конкуренції між ними; 5) забезпечення добросовісності адвокатів під час виконання своїх професійних обов'язків.

3. Адвокатська стандартологія передбачає вироблення громадської думки стосовно місця й ролі адвокатури у суспільному та державному житті, щодо ефективності норм, які регламентують її організацію та діяльність, нівелювання підстав для будь-яких сумнівів у необхідності адвокатської діяльності. Такі стандарти поєднують право та мораль, справедливість і

культуру. Вони орієнтують на необхідність дотримання прав людини, забезпечення права доступу до правосуддя. Звідси стандарти адвокатури є умовою вільного та демократичного суспільства.

Адвокатська стандартологія як підгалузь наукових знань охоплює такі сутнісні характеристики стандартів організації та професійної діяльності адвокатури: поняття й ознаки стандартів, процеси їх установа, джерела закріплення, суб'єкти ухвалення й забезпечення дотримання стандартів, класифікацію і систему конкретних стандартів організації та професійної діяльності адвокатури.

4. Адвокатська стандартологія виконує такі функції:

1) ціннісноформуючу (виокремлення найважливіших моральних та етичних орієнтирів, універсальних для сучасних адвокатів);

2) аналітичну (узагальнення статистичних і фактичних результатів діяльності інституту адвокатури);

3) прогностичну (моделювання напрямів розвитку інституту адвокатури);

4) регулятивну (корекція поведінки адвокатів, адвокатських об'єднань, спілок і органів адвокатського самоврядування);

5) просвітницьку (інформування суспільства про досягнення і найкращі практики інституту адвокатури).

5. Специфічним методом, яким оперує адвокатська стандартологія, є порівняльно-правовий, що дає змогу здійснити зіставлення спільного й відмінного в стандартах організації та професійної діяльності адвокатури різних країн, уніфікувати найкращий світовий досвід організації інституту адвокатури з метою моделювання його ідеального стану. Порівняльно-правовий метод адвокатської стандартології акумулює різноманітні прийоми і способи, такі як кількісно-якісний аналіз, синтез, узагальнення, зіставлення, розрізнення, тлумачення, класифікація, систематизація і проектування. У сукупності ці прийоми дають можливість здійснити цілісне й всебічне дослідження стандартів організації та професійної діяльності адвокатури.

6. Виділено універсальні сутнісні ознаки стандартів організації та професійної діяльності адвокатури, які притаманні як нормативно закріпленим стандартам, так і тим стандартам, які перебувають у процесі легітимізації. По-перше, вони є системою правил, які встановлюють типовий зразок (тобто правову модель) формування та функціонування адвокатури, вимог до кваліфікації, професійної та особистої поведінки адвоката і відображають особливості адвокатської діяльності. По-друге, стандарти адвокатури ґрунтуються на загальноновизнаних цінностях адвокатської діяльності, закріплених у міжнародних, регіональних і національних правових актах (правозахисний характер адвокатської діяльності, повага до правосуддя, відчуття солідарності, особлива логіка мислення адвоката, належність адвокатури до інститутів громадянського суспільства, урахування змін і доповнень до законодавства та коливань слідчої й судової практики в адвокатській діяльності). По-третє, стандарти організації та професійної

діяльності адвокатури базуються на звичаях і традиціях, що сформувалися упродовж століть адвокатської діяльності.

7. Зроблено висновок, що істотними характеристиками нормативно закріплених стандартів адвокатури є сукупність ознак, що характеризують відповідну правову модель формування та функціонування адвокатури. До рис стандартів адвокатури належать: 1) національно-історична обумовленість (становлення, розвиток, зміст і кількість стандартів залежать від конкретних історичних умов та конкретної держави); 2) нормативність (переважне закріплення стандартів у законодавстві більшості держав, що є передумовою для організації та діяльності адвокатури); 3) універсальність (поширення дії стандартів не лише на адвокатів, їхні об'єднання чи бюро, а й на суб'єктів, які вступають у взаємовідносини з ними); 4) комплексність (запровадження та функціонування стандартів з урахуванням і у взаємодії з принципами адвокатури).

8. Стандарти організації та професійної діяльності адвокатури – це взірць, еталонна правова модель формування та функціонування інституту адвокатури, вимог до кваліфікаційного рівня, професійної та особистої поведінки адвоката, яка ґрунтується на здобутках вітчизняної науки про адвокатуру, національних традиціях і найкращих світових практиках цієї професійної діяльності, а також нормах і правилах, закріплених у міжнародних, регіональних і національних правових актах.

9. Здійснено класифікацію стандартів організації та професійної діяльності адвокатури на позитивні та негативні. Позитивні стандарти адвокатури є еталонами, що відображають найкращі норми, цінності й традиції, притаманні інституту адвокатури як на національному, так і на міжнародному рівнях. Стандарти негативного змісту наштовхуються на осуд суспільства й органів адвокатського самоврядування і служать підставою для юридичної відповідальності адвоката (дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової та кримінальної).

10. Здійснено розмежування категорій «стандарти організації та професійної діяльності адвокатури» і «принципи адвокатури». Спорідненість цих двох категорій полягає у такому. Організація та діяльність адвокатури як правового інституту ґрунтується на основоположних і фундаментальних ідеях, що розкривають його сутність, призначення та місце у правовій системі, – принципах. Стандарти адвокатури охоплюють аналогічне коло правовідносин. Обидві категорії виступають системоутворюючими для інституту адвокатури, у своїй сукупності формулюючи його ціннісне призначення. Вони встановлюються і санкціонуються міжнародними організаціями, державою або органами адвокатського самоврядування. Як принцип, так і стандарт мають соціальну обумовленість правовими і культурними традиціями. Нормативне формулювання принципу і стандарту характеризується високим ступенем узагальнення й абстрагування, що відрізняє їх від конкретного правила, викладеного у нормі права. Обом категоріям притаманна підвищена стабільність у системі правових

координат, оскільки під час реформ насамперед змінюється конкретне правило, припис, формулювання якого базується на змісті принципу або стандарту, який залишається цілісним і не підлягає ординарному перегляду. Для трансформації принципу або стандарту необхідна сукупність різноманітних економічних, політичних і культурологічних чинників як глобального, так і регіонального (не локального) масштабу.

Водночас між принципами і стандартами адвокатури існують відмінності. По-перше, принципи адвокатури виражають панівні політичні й правові ідеї щодо завдань, організації та змісту адвокатської діяльності, тоді як стандарти адвокатури позначають правову модель їхньої реалізації. Стандарти адвокатської діяльності покликані забезпечувати надання якісної правничої допомоги, формуються з огляду на адвокатську практику, відображають знання і досвід адвокатської спільноти, висвітлюють бачення того, як повинна працювати адвокатура. По-друге, якщо принципи адвокатури є найзагальнішими, вихідними положеннями, які мають фундаментальне значення для її організації та функціонування, то стандарти адвокатури є більш конкретними приписами, що окреслюють зразок формування та діяльності адвокатури. По-третє, принципи адвокатури переважно мають нормативне закріплення, натомість стандарти адвокатури можуть бути сформовані унаслідок звичаїв і традицій адвокатської діяльності. По-четверте, якщо принципи адвокатури звернені до адвокатів правовими вимогами і дозволами, то стандарти – тільки вимогами. По-п'яте, за формою нормативного вираження принцип є лаконічним, текстуально виражається у двох-трьох словах, тоді як стандарт має більш детальний опис, закріплюється в одній або декількох фразах. По-шосте, за порушення принципів адвокатури передбачена юридична відповідальність, тоді як за недотримання стандартів адвокатури – юридична відповідальність і моральний осуд.

11. Стандарти організації та професійної діяльності адвокатури нероздільно пов'язані з процесом їх установаження, тобто зі стандартизацією. Стандартизацію адвокатської діяльності можна визначити як діяльність щодо розроблення, прийняття і запровадження стандартів організації та здійснення цієї професійної діяльності для забезпечення оптимального упорядкування роботи адвокатів, підвищення якості послуг, які вони надають, та розраховані на багаторазовість застосування. Формулювання національних стандартів адвокатури повинно відбуватися з урахуванням: результатів наукових і практичних досліджень; міжнародних і регіональних стандартів; правил, норм та інших актів, що стосуються прав і свобод людини та їх захисту; прогресивних національних стандартів адвокатури зарубіжних держав; судової практики національних і міжнародних судів; інших видів юридичної практики; прогресивних традицій і звичаїв адвокатської діяльності України та інших держав.

12. Стандартизація адвокатської діяльності має відбуватися з урахуванням таких правил: 1) усвідомлення та сприйняття стандартів

адвокатами; 2) максимально можливого врахування інтересів як адвокатів, так і інших заінтересованих осіб; 3) недопустимості перешкоджання органами державної влади, місцевого самоврядування, їх службовими особами, органами адвокатського самоврядування, керівництвом адвокатських об'єднань, представниками засобів масової інформації та іншими особами наданню професійних послуг адвокатами своїм клієнтам; 4) недопустимості встановлення стандартів, що суперечать національному або міжнародному праву; 5) недопустимості створення таких стандартів, які обмежували б права одних адвокатів порівняно з іншими.

13. Здійснено розрізнення суб'єктів ухвалення і забезпечення дотримання стандартів організації та професійної діяльності адвокатури на міжнародному (міжнародні неурядові організації та міжнародні асоціації адвокатів) і регіональному рівнях (держава, органи адвокатського самоврядування й адвокатські об'єднання). Недотримання нормативно закріплених стандартів організації та професійної діяльності адвокатури на міжнародному рівні тягне негативну оцінку діяльності національної адвокатської спільноти, на національному рівні можливе ініціювання притягнення адвоката до юридичної відповідальності.

Клієнт адвоката, хоч і не є адресатом стандартів адвокатури, виконує роль наглядча за їх дотриманням адвокатом. У разі порушення стандартів клієнт має право розірвати угоду про надання правничої допомоги, ініціювати дисциплінарне провадження щодо адвоката або цивільний позов щодо відшкодування завданої діями адвоката шкоди.

14. Джерела стандартів організації та професійної діяльності адвокатури – це форми зовнішнього вираження (закріплення) положень, які розкривають зміст правової моделі професійної та особистої поведінки адвоката на національному, регіональному та міжнародному рівнях, що мають обов'язковий або рекомендаційний характер. До них належать: 1) міжнародно-правові угоди, як європейські, так і універсальні, що регламентують організацію та професійну діяльність адвокатури; 2) рекомендаційні акти міжнародних неурядових організацій і міжнародних асоціацій адвокатів, які стосуються адвокатури; 3) рішення судів, зокрема й Європейського суду з прав людини та Суду справедливості Європейського Союзу, у яких викладені правові позиції щодо окремих питань адвокатури; 4) національні акти, що врегульовують організацію та професійну діяльність адвокатури; 5) рішення національних судів (Конституційного Суду України і судів загальної юрисдикції); 6) національні звичаї та традиції (особливості культури).

15. За ознакою територіальної дії стандарти організації та професійної діяльності адвокатури поділяються на міжнародні, регіональні (європейські) та національні. Міжнародні стандарти організації та професійної діяльності адвокатури – це загальновизнані світовою спільнотою оптимальні зразки організації та здійснення професійної адвокатської діяльності, що відображають найвищі досягнення у цій сфері, сформувалися під впливом

певних історичних подій та закріплені у низці міжнародних актів. Європейськими стандартами організації та професійної діяльності адвокатури є ухвалені в межах Європейського Союзу та Ради Європи уніфіковані зразки організації та здійснення професійної адвокатської діяльності, що відображають цінності та ідеї, загальноприйняті в європейському правовому просторі. Натомість національні стандарти організації та професійної діяльності адвокатури – це прийняті уповноваженими державними органами або органами адвокатського самоврядування еталони в галузі організації та здійснення професійної адвокатської діяльності, що ґрунтуються на міжнародних і регіональних стандартах у цій сфері, а також на внутрішньодержавних особливостях, традиціях і звичаях упорядкування та ведення цього правничого фаху.

16. Національні стандарти організації та професійної діяльності адвокатури поділяються за критерієм належності окремої країни до певного типу правової сім'ї – англо-саксонської (загального права), континентальної (романо-германської) та постсоціалістичної. Уніфікація стандартів організації та професійної діяльності адвокатури на національному рівні полягає у всебічному вивченні та подальшому запровадженні найкращих практик країн Європи, а також в імплементації універсальних і регіональних (європейських) документів, які стосуються інституту адвокатури, у національному законодавстві. Диференціація стандартів організації та професійної діяльності адвокатури здійснюється під впливом національних історичних, правових і політичних чинників. Поглиблення європейської інтеграції в рамках інституцій Ради Європи та Європейського Союзу прямо пропорційно посилює уніфікації й зменшує рівень диференціації стандартів організації та професійної діяльності адвокатури. Внутрішню класифікацію зазначених стандартів можна проводити залежно від окремих елементів інституту адвокатури (за органами адвокатського самоврядування, за організаційно-правовими формами адвокатської діяльності та її видами, за ступенем монополізації адвокатських послуг, за сферою дії стандартів, за суб'єктом їх ухвалення та ін.).

17. На формування системи стандартів організації та професійної діяльності адвокатури впливають такі чинники: географічні, в межах яких відбувається діяльність щодо захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги на професійній основі; історичні традиції державного будівництва та здійснення правничої політики; релігія, традиції, звичаї, мова, світогляд і менталітет населення; зміст і рівень професійної підготовки, навичок та умінь адвокатів, мотиви та настанови їхніх клієнтів; ефективність правового регулювання цієї правничої сфери; рівень поінформованості громадськості щодо тих чи інших питань.

18. Незважаючи на імплементацію у національне законодавство положень європейських актів, що є джерелами стандартів адвокатури, у державах континентальної Європи, зокрема Європейському Союзу, немає єдиної моделі організації та професійної діяльності адвокатури. В одних

держав за цю сферу відповідають самоврядні адвокатські організації, а в інших – уповноважені державні органи; існують відмінності у стандартах адвокатської етики, порядку, підставах й умовах притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності.

19. Виявлено спільні для англо-американської системи права стандарти організації та професійної діяльності адвоката, серед яких:

1) складність правового регулювання інституту адвокатури через особливості прецедентної системи права;

2) наявність стійкої ієрархії серед практикуючих юристів (яка є формальною у Великій Британії і неформальною – у США), але суттєво впливає на їх зайнятість, затребуваність у професії та рівень гонорару;

3) істотний вплив на розвиток інституту адвокатури правових традицій і беззаперечний авторитет таких цінностей, як чесність, порядність, непідкупність, компетентність, дотримання моральних і правових зобов'язань;

4) ускладнена процедура допуску до практики у вищих судових інстанціях, яка вимагає отримання спеціального дозволу (акредитації);

5) істотний вплив поведінки адвоката в його повсякденному житті на його професійну кар'єру, що проявляється як на етапі набуття статусу адвоката, так і при виконанні ним своїх професійних обов'язків, і може мати негативні наслідки через позбавлення права на юридичну практику за неетичні вчинки;

6) великий авторитет адвокатських асоціацій, які як контролюють якість навчальних програм для студентів юридичних факультетів, так і встановлюють норми поведінки юриста, чинні для нього впродовж всієї кар'єри.

20. Виявлено спільні для романо-германської системи права стандарти організації та професійної діяльності адвоката, серед яких:

1) широке самоврядування і незалежність адвокатської професії, відповідно до умов яких переважна більшість питань організації та діяльності інституту адвокатури вирішується органами адвокатського самоврядування. Водночас держава в особі міністерства юстиції має певні контрольні повноваження за діяльністю адвокатів у низці країн (Федеративна Республіка Німеччина, Республіка Польща);

2) обов'язкове для адвоката членство в загальнонаціональних або регіональних органах адвокатського самоврядування, яке поєднується із необхідністю сплати членських внесків, спрямованих на забезпечення функціонування цих органів;

3) монопольне становище адвокатури щодо надання більшої частини юридичних послуг на національному рівні;

4) відсутність однорідності в лавах професійної спільноти, що проявляється у поділі практикуючих юристів на окремі групи, які мають різний статус і процесуальні права (адвокати і радники права у Республіці Польща), а також у необхідності отримання дозволу на здійснення

представництва у вищих судових органах країни (Федеративна Республіка Німеччина);

5) стандартизація процедури доступу до професії адвоката, яка полягає у чіткій регламентації програми і процедури складання адвокатського іспиту, а також інституті стажування кандидата в адвокати;

6) наявність електронних реєстрів адвокатів, внесення до яких є обов'язковим підтвердженням повноважень адвоката;

7) розроблення і затвердження органами адвокатського самоврядування (Республіка Польща, Італійська Республіка) або державою (Французька Республіка, Федеративна Республіка Німеччина) Правил адвокатської етики, дотримання яких є безумовним обов'язком адвоката;

8) правило подвійної деонтології, яке полягає в: а) обов'язковому дотриманні адвокатами країн ЄС Кодексу поведінки європейських адвокатів, ухваленому Радою адвокатських асоціацій та правових товариств Європи (1988) і національних правил адвокатської етики; б) у разі здійснення адвокатської діяльності громадянином ЄС в іншій країні ЄС такий адвокат зобов'язаний дотримуватися правил адвокатської етики країни походження і країни перебування;

9) втілення у кодексах адвокатської етики таких моральних орієнтирів, як справедливість, чесність, гідність, добросовісність, сумлінність, компетентність, професіоналізм, порядність, яких адвокат повинен дотримуватись як у професійному, так і у приватному житті;

10) суворі регламентація правила конфіденційності як основоположного обов'язку адвоката щодо клієнта з забезпеченням належних гарантій його дотримання;

11) нормативна регламентація орієнтовних ставок гонорару державою або органами адвокатського самоврядування зі встановленням відповідальності адвоката за порушення цих нормативів;

12) обов'язкове страхування професійної відповідальності адвоката, за відсутності якого адвокат втрачає право практикувати у галузі права;

13) створення у рамках органів адвокатського самоврядування спеціалізованих інститутів (омбудсменів адвокатури), основне завдання яких – врегулювання конфліктів між адвокатами і клієнтами щодо розміру гонорару та якості надання адвокатом послуг;

14) обов'язкове регулярне підвищення адвокатом кваліфікації з подальшим звітуванням органам адвокатського самоврядування;

15) дисциплінарна відповідальність адвоката за порушення своїх обов'язків і правил адвокатської етики перед спеціально уповноваженими органами адвокатського самоврядування (Республіка Польща, Італійська Республіка) або спеціалізованим судом (Федеративна Республіка Німеччина, Французька Республіка);

16) істотний рівень уніфікації організації та професійної діяльності адвокатури, зумовлений безпосереднім впливом інституцій і правових актів

Європейського Союзу, а також діяльністю Європейського суду з прав людини.

21. Стандарти організації та професійної діяльності адвокатури діють у межах системи, яка характеризується такими ознаками: цілісність, повнота, несуперечливість і взаємозв'язок.

Система стандартів організації та професійної діяльності адвокатури – це інтегрована та упорядкована сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених стандартів, кожен із яких має власний зміст, характеризується відносною автономністю функціонування, взаємодіє з іншими стандартами, здатний відобразити суть інституту адвокатури для досягнення його мети та завдань.

22. Аналіз джерел, що закріплюють стандарти адвокатської діяльності, дає змогу виокремити три групи стандартів організації та професійної діяльності адвокатури: 1) організаційні (стосуються створення та існування адвокатури): автономність адвокатури від держави; єдність професії адвоката; монопольне становище адвокатури на ринку юридичних послуг; рівність адвоката перед законом, судом та іншими адвокатами; особливий статус адвокатури й адвоката у публічних і приватних сферах; доступність послуг адвокатів; діджиталізація адвокатури; 2) професійної адвокатської діяльності (стосуються функціонування адвокатури): дотримання верховенства права; конфіденційність; нейтральність і безсторонність адвоката; професійна ефективність адвоката; спеціалізація адвоката; страхування професійної відповідальності; негативна відповідальність адвоката (процесуальна, дисциплінарна, адміністративна, кримінальна та інші види юридичної відповідальності); професійні імунітети адвоката; поміркованість адвоката в гонорарній практиці; 3) етичні: етика і культура поведінки адвоката; чесність і добропорядність адвоката у відносинах із клієнтом; висока кваліфікація адвоката і прагнення до розвитку; чесність і добропорядність адвоката у відносинах з іншими адвокатами; коректне рекламування адвокатської діяльності; клієнтоцентризм адвоката.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, які відображають основні результати дисертації:

1. Святоцька В. О. Стандарти організації та професійної діяльності адвокатури: порівняльно-правове дослідження: монографія. Київ: Ін Юре, 2019. 480 с.

2. Святоцька В. Інститут адвокатури Франції: особливості формування і розвитку. *Право України*. 2011. № 10. С. 247–253.

3. Святоцька В. Практика Європейського суду з прав людини у діяльності Українських адвокатів: проблемні аспекти. *Право України*. 2011. № 7. С. 111–115.

4. Святоцька В. Адвокатура в Україні крізь призму загальних принципів організації та діяльності адвокатури у державах ЄС. *Право України*. 2012. № 1–2. С. 375–379.
5. Святоцька В. Всесвітні міжнародно-правові стандарти організації та діяльності адвокатури: український вимір. *Право України*. 2012. № 7. С. 250–256.
6. Святоцька В. Основоположні стандарти і принципи організації та діяльності адвокатури у міжнародному просторі. *Право України*. 2015. № 12. С. 83–91.
7. Святоцька В. Правова природа адвокатури як соціального інституту. *Право України*. 2015. № 6. С. 194–198.
8. Святоцька В. Специфіка правового статусу адвоката та проблемні питання його участі в господарському процесі: аналіз українського законодавства й адвокатської практики. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. № 1 (7). С. 33–37.
9. Святоцька В. Адвокат в адміністративному процесі за законодавством України: особливості закріплення та реалізації процесуального статусу. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. № 2 (8). С. 122–129.
10. Святоцька В. Адвокатура України у світлі євроінтеграційних прагнень. *Право України*. 2015. № 10. С. 105–112.
11. Святоцька В. Участь адвоката в цивільному процесі України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Юридичні науки. 2015. № 6. С. 39–43.
12. Святоцька В. Забезпечення своєчасного допуску адвоката до підзахисного як найважливіша гарантія реалізації права на правову допомогу в кримінальному процесі: аналіз адвокатської практики та можливі шляхи вирішення проблеми. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. Збірник наукових праць. 2015. № 18. Т. 1. С. 87–90.
13. Святоцька В. О. Статус адвоката в Англії, Німеччині, Франції: порівняльне дослідження. *Альманах права. Право і прогрес: складові забезпечення в сучасних умовах*. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2016. Вип. 7. С. 362–365.
14. Святоцька В. Інститут адвокатури Німеччини: заснування, становлення, організація та діяльність. *Право України*. 2016. № 1. С. 174–181.
15. Святоцька В. О. Етичні (деонтологічні) засади професійної діяльності адвокатів в Україні та країнах ЄС. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 3. С. 174–177. URL: http://lsej.org.ua/3_2016/53.pdf.
16. Святоцька В. Інститут адвокатури Франції: історична генеза, сучасна організація та професійна діяльність. *Право України*. 2016. № 4. С. 129–138.
17. Святоцька В. О. Адвокатська реклама як стандарт професійної діяльності адвокатів: український та європейський досвід. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 6. С. 273–276.

18. Святоцька В. Адвокатура Європейського Союзу в юридичному механізмі системи захисту прав людини. *Право України*. 2016. № 8. С. 90–98.
19. Святоцька В. Адвокатура Польщі: генеза, європейські стандарти та національні особливості. *Право України*. 2016. № 12. С. 69–78.
20. Святоцька В. Принцип адвокатської таємниці як один із основоположних стандартів адвокатської професії (порівняльно-правові аспекти). *Право України*. 2017. № 3. С. 165–174.
21. Святоцька В. Адвокатура Великої Британії: організація, принципи і стандарти діяльності. *Eurasian Academic Research Journal*. 2017. № 4 (10). С. 60–71.
22. Святоцька В. Стандарти адвокатури: поняття, ознаки, класифікація, джерела. *Право України*. 2017. № 7. С. 163–174.
23. Святоцька В. Правові стандарти, стандартизація, стандартологія: загальнотеоретичні аспекти. *Право України*. 2017. № 8. С. 193–203.
24. Святоцька В. Стандарти організації та професійної діяльності адвокатури в Італійській Республіці. *Eurasian Academic Research Journal*. 2017. № 12 (18). С. 29–42.
25. Святоцька В. Стандарти організації та професійної діяльності адвокатури у Республіці Польща. *Eurasian Academic Research Journal*. 2018. № 1 (19). С. 82–97.
26. Святоцька В. Недержавний характер та правозахисна функція адвокатури. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 1. С. 129–133. URL: http://lsej.org.ua/1_2018/37.pdf.
27. Святоцька В. До питань необхідності, актуальності та мети запровадження національних стандартів адвокатури. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 2. С. 218–222.
28. Святоцька В. О. Уніфіковані стандарти організації та професійної діяльності адвокатури в праві Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2018. Вип. 48. Т. 2. С. 173–177.
29. Святоцька В. О. Забезпечення реалізації гарантій адвокатської діяльності на національному та міжнародному рівнях. *Право і суспільство*. 2019. № 5. С. 194–201.
30. Святоцька В. О. Забезпечення реалізації стандартів страхування професійної відповідальності та спеціалізації адвокатів: порівняльно-правовий аспект. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 5. С. 170–172.
- Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:*
31. Святоцька В. О. Наближення стандартів організації та діяльності адвокатури України до загальноєвропейських. *Актуальні проблеми судового права: міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Івана Єгоровича Марочкіна (м. Харків, 30 жовтня 2015 р.)* / редкол.: Л. М. Москвич (голова) та ін. Харків: Право, 2015. С. 96–98.

32. Святоцька В. О. Міжнародні та національні етичні (деонтологічні) стандарти адвокатської діяльності. *Проблеми реформування прокуратури: матеріали всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Харків, 15 квітня 2016 р.): у 2 т. / редкол.: Л. М. Москвич (голова), А. В. Лапкін, І. В. Юревич та ін. Харків: Право, 2016. Т. 1. С. 178–183.

33. Святоцька В. О. Сутність і юридична природа інституту адвокатури Франції як складової європейської правової культури. *Теоретичний аналіз і наукові дослідження юриспруденції у світовій науці: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 16–17 грудня 2016 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2016. С. 130–133.

34. Святоцька В. О. Адвокатура як інститут громадянського суспільства. *Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети: міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Одеса, 20–21 січня 2017 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2017. С. 9–13.

35. Святоцька В. О. Адвокатура як складова правозахисної системи та громадянського суспільства. *Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у XXI ст.: міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Запоріжжя, 27–28 січня 2017 р.). Запоріжжя: ЗНУ, 2017. С. 184–186.

36. Святоцька В. О. Регулювання адвокатської етики в Україні та у світі. *Законодавство України: недоліки, проблеми систематизації та перспективи розвитку: Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Херсон, 10–11 лютого 2017 р.). Херсон: Гельветика, 2017. С. 146–150.

37. Святоцька В. О. Адвокатська етика як стандарт професійної діяльності на національному та міжнародному рівнях. *Актуальні проблеми судового права: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Івана Єгоровича Марочкіна* (м. Харків, 20 квітня 2017 р.): у 2 т. / редкол.: Л. М. Москвич (голова) та ін. Харків: Право, 2017. Т. 1. С. 133–137.

38. Святоцька В. О. Стандарти адвокатури. *Актуальні проблеми адвокатури: Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Харків, 14 грудня 2017 р.). Харків: Юрайт, 2018. С. 79–82.

39. Святоцька В. О. Стандарти організації та професійної діяльності адвокатури. *Пріоритетні напрями розвитку сучасної юридичної науки: Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Харків, 20–21 вересня 2019 р.). Харків, 2019. С. 15–17.

40. Святоцька В. О. Міжнародні та європейські стандарти адвокатури: національний аспект. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє: ІХ Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Одеса, 15 листопада 2019 р.). Одеса, 2019. С. 68–71.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

41. Святоцька В. Стандарти адвокатури. *Вісник Національної Асоціації Адвокатів України*. 2017. № 6. С. 6–11.

URL: http://unba.org.ua/assets/uploads/news/advocatura/2017-06-14-advocatura_59413a6467ad7.pdf.

42. Кваліфікаційний (адвокатський) іспит: навч. посіб. для осіб, які виявили бажання стати адвокатом: у 17 кн. Київ: Ін Юре, 2017. Кн. 2: Історія адвокатури. Правовий статус адвокатури та адвокатська діяльність / О. Д. Святоцький, В. О. Святоцька, О. М. Слободян; за наук. ред. О. Д. Святоцького та ін. С. 17–20, 26–30, 48–64.

43. Кваліфікаційний (адвокатський) іспит: навч. посіб. для осіб, які виявили бажання стати адвокатом: у 17 кн. Київ: Ін Юре, 2017. Кн. 3: Правила адвокатської етики / В. О. Святоцька, В. В. Кошинець; за наук. ред. О. Д. Святоцького та ін. С. 8–52.

44. Святоцька В. О. Статус адвоката в Англії, Німеччині, Франції: порівняльне дослідження. *Альманах права. Право і прогрес: складові забезпечення в сучасних умовах.* Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2016. Вип. 7. С. 362–365.

45. Святоцька В. О., Святоцький О. Д. До питання стандартів адвокатури. *Спогади про Людину, Вченого, Цивіліста-епоху (до 85-річчя від Дня народження академіка Ярослави Миколаївни Шевченко)* / за заг. ред. Р. О. Стефанчука. Київ: АртЕк, 2017. С. 275–279.

АНОТАЦІЯ

Святоцька В. О. Стандарти організації та професійної діяльності адвокатури: порівняльно-правове дослідження. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.10 «Судоустрій; прокуратура та адвокатура». – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2021.

Дисертація присвячена формуванню доктринальної моделі адвокатури, яка базується на ідеальних стандартах організації та професійної діяльності цього інституту.

Дослідження побудовано та проведено таким чином, що отримано можливість сформулювати доктринальні стандарти організації та професійної діяльності інституту адвокатури, які базуються на сталих подібностях і варіативних відмінностях сучасних правових систем, національних традиціях професійних правничих спільнот у країнах англо-американського та романо-германського права, положеннях універсальних і регіональних міжнародно-правових актів, прецедентах Європейського суду з прав людини й Суду справедливості Європейського Союзу.

За результатами дослідження виокремлено в межах науки про адвокатуру нову підгалузь – адвокатську стандартологію, визначивши порівняльно-правовий метод як основний для цього наукового напрямку. Виділено сутнісні ознаки, характеристики і систему стандартів організації та професійної діяльності адвокатури, класифіковано джерела їх закріплення, виокремлено суб'єктів ухвалення і забезпечення стандартів адвокатури, окреслено національні особливості стандартизації адвокатури в Україні у зіставленні зі

стандартами Сполучних Штатів Америки, Великої Британії, Федеративної Республіки Німеччина, Французької Республіки, Італійської Республіки й Республіки Польща.

Ключові слова: адвокатура, адвокат, стандарти організації та професійної діяльності адвокатури, міжнародні стандарти адвокатури, європейські стандарти адвокатури, національні стандарти адвокатури, адвокатська стандартологія, стандартизація адвокатської діяльності.

АННОТАЦИЯ

Святоцкая В. А. Стандарты организации и профессиональной деятельности адвокатуры: сравнительно-правовое исследование. – *Квалификационная научная работа на правах рукописи.*

Диссертация на соискание научной степени доктора юридических наук по специальности 12.00.10 «Судоустройство; прокуратура и адвокатура». – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Харьков, 2021.

Диссертация посвящена формированию доктринальной модели адвокатуры, которая базируется на идеальных стандартах организации и профессиональной деятельности этого института.

Исследование построено и осуществлено таким образом, что получена возможность сформулировать доктринальные стандарты организации и профессиональной деятельности института адвокатуры, которые базируются на стабильном сходстве и вариативных отличиях современных правовых систем, национальных традициях профессиональных юридических сообществ в странах англо-американского и романо-германского права, положениях универсальных и региональных международно-правовых актов, прецедентах Европейского суда по правам человека и Суда справедливости Европейского Союза.

По результатам исследования выделено в рамках науки об адвокатуре новую отрасль – адвокатскую стандартологию, определив сравнительно-правовой метод как основной для этого научного направления. Выделены существенные признаки, характеристики и система стандартов организации и профессиональной деятельности адвокатуры, классифицированы источники их закрепления, выделены субъекты принятия и обеспечения стандартов адвокатуры, очерчены национальные особенности стандартизации адвокатуры в Украине в сопоставлении со стандартами Соединенных Штатов Америки, Великобритании, Федеративной Республики Германия, Французской Республики, Итальянской Республики и Республики Польша.

Ключевые слова: адвокатура, адвокат, стандарты организации и профессиональной деятельности адвокатуры, международные стандарты адвокатуры, европейские стандарты адвокатуры, национальные стандарты адвокатуры, адвокатская стандартология, стандартизация адвокатской деятельности.

SUMMARY

Sviatotska V. O. Standards of organization and professional activity of advocacy: comparative legal research. – *Qualifying scientific work on the rights of manuscript.*

Thesis for the Doctor of Law degree; specialty 12.00.10 “Judiciary prosecution and advocacy”. – Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, 2021.

The thesis is devoted to the formation of the doctrinal model of advocacy, based on the ideal standards of organization and professional activity of this institute.

The novelty of scientific principles and results of this study lies in the fact that this dissertation is the first comprehensive comparative-legal study in the Ukrainian legal science field, which is devoted to the formulation of the doctrinal standards of organization and professional activity of advocacy institute, based on the sustainable similarities and variative differences of modern legal systems, national traditions of professional legal communities in the countries with Common and Civil law systems, on universal and regional provisions of international legal instruments, the case-law of the European Court of Human Rights and the Court of Justice of the European Union.

It is determined that the standards of organization and professional activity of the advocacy – are the reference legal model of formation and functioning of the advocacy institute, of the requirements to the qualification level, professional and personal conduct of a lawyer, which is based on achievements of national advocacy science, national traditions and the best world practices of this professional activity, as well as norms and rules enshrined in the international, regional and national legal acts.

According to the results of scientific research, the essential universal features of the standards of organization and professional activity of advocacy were defined, which are specific for the both – active normative instruments, and to the standards, which are in the process of legitimization. First, it is noted that, they are a system of rules that set a typical pattern (i. e. the legal model) of the formation and functioning of advocacy, qualifications, professional and personal conduct of a lawyer and reflect the features of advocacy activity. Second, advocacy standards are based on generally recognized values of advocacy activities enshrined in the international, regional and national legal acts human rights protection advocacy activities, respect for justice, sense of solidarity, special lawyer way of thinking, belonging of advocacy to civil society institutions, accounting for changes and additions to legislation and fluctuations of the investigative and judicial practice in legal activity. Third, the standards of organization and professional activity of advocacy are based on customs and traditions, which have developed during the centuries of advocacy activities.

A new sub-branch – advocacy standardology – was singled out in the thesis within the framework of the advocacy science. There is a strong view on the fact that advocacy standardology is an important direction of national legal practice, aimed at creating the best reference model of organization and professional activity

for individual attorneys as well as advocate associations, unions and for the advocacy institute as a whole.

The study has found that the advocacy standardology is operated by the specific comparative-legal method, which allows for the comparison of common and different organization standards and professional advocacy activities in different countries, and unifies the best world experience of the advocacy institute in order to simulate its ideal state.

It is determined that the standards of organization and professional activity of the advocacy – are the reference legal model of formation and functioning of the advocacy institute, of the requirements to the qualification level, professional and personal conduct of a lawyer, which is based on achievements of national advocacy science, national traditions and the best world practices of this professional activity, as well as norms and rules enshrined in the international, regional and national legal acts.

It has been proven that advocacy standards of organization and professional activity can be divided into international, regional and national ones, based on the territorial principle.

The study has proven that the standards of organization and activity of the advocacy operate within the system.

Based on the results of scientific research the categories “standards of organization and professional activity of advocacy” and “advocacy principles” were separated.

In addition, it is alleged that the standards of organization and professional activity of advocacy are inseparably connected with the process of their foundation, in other words – with standardization.

This thesis separates the subjects of adoption and enforcement of standards of organization and professional activity of advocacy at the international (international nongovernment organizations and international bar associations) and regional levels (government, attorneys-at-law and law-enforcement agencies).

Based on the analysis of sources, which determine the standards of advocacy activity, the thesis classifies the standards of organization and professional activity of advocacy.

The study developed proposals aimed at the improvement of legal regulation of the organization standards and professional activity of advocacy in Ukraine.

Key words: standards of organization and professional activity of advocacy, standardization of advocacy, advocacy in the Common and Civil law systems, attorneys’ self-government, sources of advocacy standards, international and european standards of advocacy activity, organizational standards of advocacy, standards of professional advocacy activity, ethics of lawyer’s conduct.

Відповідальний за випуск

доктор юридичних наук, професор **Вільчик Т. Б.**

Підписано до друку 01.03.2021 р.

Формат 60x84/16.

Ум. друк. арк. 2,67. Обл.-вид. арк. 2,9.

Наклад 100 прим. Зам. № _____